

A XX. század külföldi írói — A modern világirodalom lexikona —

Közhelynek hat – de igaz –, hogy Köpeczi Béla és Pók Lajos szerkesztésében a közelmúltban megjelent „A XX. század külföldi írói” című kötet – amely a modern világirodalom lexikona – hézagpótló munka, hiszen Ľebits európai irodalomtörténete, Szerb Antal világirodalmi szintézis-kísérlete, valamint Dézsi Lajos világirodalmi lexikonja felett egyaránt eljárt az idő.

A goethei „Weltliteratur” fogalmából kiindulva mindhárman azt kutatják, ami egy-egy nemzet irodalmában az egész emberiség számára mond valamit, ami valójában maradandó. Téves végkövetkeztetésük szerint a világirodalom tulajdonképpen az európai nagy nemzetek irodalmával egyenlő. Ezért mellőzi Ľebits irodalomtörténete többek között Eminescu vagy Szaltikov-Scsedrin bemutatását, Szerb Antalé – a lengyel és orosz kivételével – a szláv irodalmak tárgyalását, és a Dézsi Lajos szerkesztette lexikonban is hiába keressük például a lengyel Broniewski, a szlovák Jesensky, vagy a cseh Olbracht nevét.

A nemzeti irodalmak „arisztokrati-
kus” rangsorolása szellemtörténeti

alapból táplálkozik, amelynek képviselői nem látják a nemzeti irodalmak és a világirodalom közötti kapcsolat dialektikáját, nem ismerik fel a nemzeti irodalmak világirodalommal való átalakulásának társadalmi, politikai és gazdasági előfeltételeit, alapjait, hogy tudniillik: a kapitalista viszonyok, az ipar nagymérvű fejlődése kihúzza a talajt a nacionalista elzárkózottságon, illetve az egyes kultúrák mások rovására történő túlbecsülésén alapuló szemlélet alól. Mint Marx és Engels a Kommunista Kiáltványban írják: „A régi helyi és nemzeti önellátás és elzárkózottság helyébe a nemzetek sokoldalú érintkezése, egymástól való sokrétű függése lép. És ez így van nemcsak az anyagi, hanem a szellemi termelésben is. Az egyes nemzetek szellemi termékei közkinccsé válnak. A nemzeti egyoldalúság és korlátoltság mindinkább lehetetlenné válik, és a sok nemzeti és helyi irodalomból világirodalom alakul ki...”

A helytelen elméleti alapállás természetszerűleg maga után vonta a világirodalmi tájékozódás „féloldalúságát”. A felszabadulás előtt – és még utána is jó néhány évig – bizony ismerősebben csengett az olvasóknak az angol, vagy francia írók, költők neve, mint a „szomszédban” élő Krlezsáé. Hiányoltuk, hogy nem vesznek észre bennünket Nyugaton, mi pedig szemet húnytunk Keletre. Amerika költészetét sokáig szinte

csak Poe és Whitman képviselte hazánkban, Afrika, Ausztrália, Ázsia irodalmát még kevésbé ismertük, nem is beszélve a szovjet irodalom számkivetettségéről.

A világirodalom fogalmának helyes értelmezése, kitágulása, gazdagodása, valamint az irodalmak kölcsönhatását vizsgáló összehasonlító irodalomtörténet új hulláma az utóbbi tizegynéhány évben jelentős eredményeket szült. Az Európa és a Gondolat Könyvkiadó, illetve a Nagyvilág című folyóirat szisztematikus program alapján egyaránt kaput nyit keletre és nyugatra, kis és nagy lélekszámú nép irodalmára. Megkülönböztetett érdeklődéssel fordulunk a szovjet irodalom klasszikusainak és a ma alkotó képviselőinek munkássága felé, „mulasztásainkat bepótolandó” gyorsított ütemben igyekszünk megismerni szomszédaink kultúráját. Sorra jelennek meg az egyes nemzeti irodalmak történetének magyar feldolgozásai, antológiák, tanulmánykötetek látnak napvilágot és egyre kevesebb a fehér folt világirodalmi tájékozódásunk térképén. Arthur Miller neve éppúgy ismert, mint Szolzsenyiciné, az alig négy milliós quatemalai Asturias-é csakúgy, mint Osborné, egyformán tiszteljük az olasz Quasimodo és a chilei Neruda költészetét.

E pozitív irányú szemléletváltozás nyomai szinte összességükben megtalálhatók „A XX. század külföldi írói” című kötetben. Az előszóban írja Köpeczi Béla: „...a lexikon-szerkesztés arra törekedett, hogy mindenekelőtt olyan írókat mutasson be, akiknek műve Magyarországon többé-kevésbé ismert. Természetesen nem mondhatta le arról, hogy bizonyos keretek között szélesítse az olvasók látókörét, és ismertessen olyan írókat, akik csak a szűkebb nemzeti keretekben, vagy

esetleg a világ valamelyik régiójában riépszerűek... A szerkesztés nagy súlyt fektetett arra, hogy ne csak a nagy, hanem a kis nemzetek íróit is megfelelő arányban szerepeltesse. Különösen fontos feladatának tartotta, hogy a nem európai népek irodalmának néhány, legnevesebb képviselőjét bemutassa még abban az esetben is, ha a magyar közvélemény most még nem tud róluk. Az egyetemességre való törekvés a szocialista kultúra egyik megkülönböztető vonása, s erről a lexikon szerkesztése során nem mondhattunk le. Kultúránk szocialista jellegéből következik az is, hogy viszonylag nagyobb számban mutatjuk be a szocialista írókat, akár a mi világrendszerünkben, akár pedig a kapitalista országokban élnek. Mindez nem jelentette, hogy háttérbe szorítottuk volna a más világnézetű, de jelentős, vagy legalábbis elég széles körben ismert alkotókat.”

A huszadik századi világirodalomban való tájékozódás e legfrissebb segédeszköze 1400 külföldi író, költőt jellemez biográfiai és bibliográfiai adatokkal. 98 nemzet – köztük Elefántcsontpart, Mocambique, Tanganyika, Venezuela, Vietnam stb. – képviselőiben kaptak helyet e lexikonban az alkotók. Úgy tűnik a szerkesztőknek és a – 135 főnyi – rangos szerzőkolléktívának – a megjelölt keretek között – sikerült a teljesség megközelítése. Hogy kimaradt néhány fiatal, de már „jegyzett” író vagy költő, hogy nem szerepelnek a lexikonban a „nem író” irodalomtörténészek és irodalomkritikusok, és hogy nem ismertetik a század legfontosabb irodalmi irányzatait Köpeczi Béla is sajnálja a terjedelem korlátozott voltára apellálva.

A címszavakat az illető irodalmak legjobb hazai szakértői írták, illetve

lektorálták. A lexikon többségében rövid, 10–15 soros, és átlagos, 20–50 soros tömör, tárgyyszerű cikkeket tartalmaz, részletesebb címszavak csupán századunk kiemelkedő alkotóiról készültek (Gorkij, Hemingway, Majakovszkij stb.). A legfontosabb vonatkozásban a cikkek közös felfogást tükröznek: ugyanazon elvek szerint helyezték el az írókat és műveiket a huszadik század világának szellemi, főleg politikai és ideológiai mozgalmában. A szerkesztés törekedett arra is, hogy az esztétikai kategóriákat a szerzők egyértelműen használják, „bár itt a marxisták között folyó viták, és az egyes irodalmak nemzeti sajátosságai sok problémát vetettek felszínre és sokat hagytak megoldatlanul.”

A lexikont bibliográfiai tájékoztató és az írók nemzet, név és kiejtés szerinti felsorolása egészíti ki. A bibliográfiai tájékoztató első részében a világirodalomra, a másodikban a nemzeti irodalmakra vonatkozó legfontosabb műveket foglalták össze. Kár, hogy a címszavak utáni irodalomjegyzék nem alaposabb.

„A XX. század külföldi írói” rendkívül fontos kézikönyve a szakembernek, de a tájékozódni vágyó olvasónak is. A Gondolat Kiadó e sikeres úttörő vállalkozásának talán legnagyobb érdeme, hogy az adatokat böngészve önkéntelenül megfogalmazódik az igény az előzmények ismeretére és ezzel egy marxista szemléletű teljes világirodalmi lexikon megjelenetésére és fokozódik a kíváncsiság a magyar nyelvű világirodalomtörténet már „beharangozott” első kötetei iránt.

CSONGRÁDY BÉLA

Károlyi Mihály: Az új Magyarországért

A magyar polgári demokratikus forradalom félévszázados évfordulójára megjelent kötetek között kiemelkedő helyet foglal el Károlyi Mihály válogatott beszéd- és cikkgyűjteménye, amely politikai pályafutásában jelentős – az 1908-tól 1919-ig ívelő – szakasz dokumentumait tartalmazza. Szerzőjének politikai munkássága napjainkban válik ismertté, és eddig különösen az 1918–1919-es forradalmak alatti és utáni életének, politikusi magatartásának összetevőiről olvashattunk. A szóban forgó kötet a politikai pályára lépő, felvilágosult magyar főúr első lépéseivel, állásfoglalásaival ismerteti meg az olvasót. A beszédekben és cikkeken lényeges adatokat találhatunk az egyre világosabban látó polgári demokratikus közéleti férfi fejlődésére. Nagy segítséget ad a kötet, hogy az eddigiekben kialakult politikus Károlyi képe újabb vonásokkal gazdagodjék, hogy tisztábban álljon – tévedéseivel és progresszív elveivel – az utókor előtt. A kötet második részében – a beszédek és cikkek mellett – először olvashatjuk nyomtatásban az eddig még nem publikált Egy egész világ ellen című emlékiratgyűjteményének befejező részét. E tanulmányokat – már némi történelmi távlatból – 1921–1922-ben írta a szerző.

A dokumentum-kötet által feldolgozott korszak a magyar történelem egyik legválságosabb, legszínesebb, ugyanakkor legösszetettebb időszaka volt. A monarchia keretei között fejlődő és a feudális kötöttségeket magával cipelő kapitalista magyar társadalomban a századforduló első két